

STUDIA
ANTHROPONYMICA
SCANDINAVICA

Tidskrift för nordisk personnamnsforskning

UTGIVEN AV
Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur

REDIGERAD AV
Katharina Leibring och Lennart Ryman

REDAKTIONSRÅD
Eva Villarsen Meldgaard, Guro Reisæter och Minna Saarelma-
Paukkala

With English summaries

Årgång 34 · 2016

Utgiven med stöd av
Nordiska publiceringskommittén för humanistiska och
samhällsvetenskapliga tidskrifter.

För bedömning av manuskript till uppsatser i *Studia anthroponymica*
Scandinavica anlitas vetenskapliga granskare utanför redaktionen.

Redaktionens adress:
Box 135
SE-751 04 UPPSALA
Redaktörernas (Katharina Leibring och Lennart Ryman)
e-post: fornamn.efternamn@sprakochfolkminnen.se
Tidskriftens webbplats: www.kgaa.nu/tidskrift.php

Redigerad i samarbete med Namnarkivet i Uppsala, Institutet för språk
och folkminnen.

ISSN 0280-8633

© Respektive författare

Uppsala 2017
Textgruppen i Uppsala AB

Innehåll

<i>Aldrin, Emilia</i> : Ungdomars språkliga tilltal. En litteraturstudie	101
<i>Alhaug, Gulbrand</i> : <i>Aase</i> eller <i>Åse</i> – i kva grad har rettskrivingsendringa <i>aa>å</i> i norsk verka inn på bruken av <i>aa</i> og <i>å</i> i personnamn?	25
<i>Frändén, Märit</i> : »Det är ju så vi alltid har uttalat det». Om ursprungliga och försvenskade uttal av några invandrade efternamn	123
<i>Frändén, Märit</i> : <i>Hemmingsson</i> och <i>Thomsson</i> . Lokalt vanliga svenska <i>-son</i> -namn	81
<i>Idevall, Karin Hagren</i> : Kön, sexualitet och nationalitet i nordiska namnlagar. En studie av normer och diskriminering	61
<i>Källström, Magnus</i> : Ett oläst namn på Igelstastenen i Östertälje	5
<i>Källström, Magnus</i> : Fsv. <i>Ole</i> och <i>Olle</i> – en betraktelse utifrån en nyfunnen runinskrift i Anga kyrka på Gotland	15

Recensioner

<i>Endre-boka</i> . Postfestumskrift til Endre Mørck. Red. av Gulbrand Alhaug, Tove Bull & Aud-Kirsti Pedersen (2014). Rec. av Tom Schmidt	149
<i>Frå Sturlungu til West Venture</i> . Heiðursrit til Anfinn Johansen á 60 ára degnum. Ritstjornað hava Zakaris Svabo Hansen, Jógvan í Lón Jacobsen, Tina K. Jakobsen, Kristin Magnusen & Turið Sigurðardóttir (2013). Rec. av Michael Lerche Nielsen	151
<i>Innovationer i namn och namnmönster</i> . Handlingar från NORNA:s 43:e symposium i Halmstad den 6–8 november 2013. Red. av Emilia Aldrin, Linnea Gustafsson, Maria Löfdahl & Lena Wenner (2015). Rec. av Birgit Eggert	156
<i>Linguistik det Familiennamen</i> . Friedhelm Debus, Rita Heuser & Damaris Nübling (Hrsg.) (2014). Rec. av Gudlaug Nedrelid	159
<i>Namn i det fleirspråklege Noreg</i> . Gulbrand Alhaug & Aud-Kirsti Pedersen (red.) (2015). Rec. av Ivar Utne	165
<i>Navne og skel – Skellet mellem navne</i> . Rapport fra Den femtende nordiske navneforskerkongres på Askov Højskole 6.–9. juni 2012. Red. af Birgit Eggert & Rikke S. Olesen under medvirken af Bent Jørgensen (2015). Rec. av Linnea Gustafsson	167
<i>Nübling, Damaris, Fahlbusch, Fabian & Heuser, Rita</i> : <i>Namen. Eine Einführung in die Onomastik</i> . 2., überarbeitete und erweiterte Aufl. (2015). Rec. av Thorsten Andersson	170
<i>Yliopiston nimipäiväalmanakka/Universitetets namnsdagsalmanacka/Universitehta nammabeaivealmmenáhkki</i> 2016 (2015). <i>Yliopiston nimipäiväalmanakka/Universitetets namnsdagsalmanacka/Universitehta nammabeaivealmmenáhki</i> 2017 (2016). Rec. av Katharina Leibring	174
Meddelande	175
Författarna i denna årgång	177
Förkortningar	179

MÄRIT FRÄNDÉN

»Det är ju så vi alltid har uttalat det»

Om ursprungliga och försvenskade uttal av några invandrade efternamn

Studia anthroponymica Scandinavica 34 (2016), 123–147.

Märit Frändén, Institute for Language and Folklore, Department of Onomastics, Uppsala: ‘That’s how we’ve always pronounced it’: On original and adapted pronunciations of some immigrant surnames in Sweden.

Abstract

This is a report on part of an ongoing research project on ‘Surnames in the melting pot’, which is studying how surnames introduced from other countries are adapted when they are used in Sweden. This particular article is concerned with pronounced forms of surnames from Finnish, Serbian/Bosnian/Croatian, Turkish and Vietnamese. The data consist of interviews with name bearers, and the article discusses how these individuals relate to the original pronunciations of their names, how and when Swedish pronunciations of the names arose, when and why these forms are used, the name bearers’ own views on the different pronunciation forms, and what they think will happen to these forms in the future.

Keywords: surnames, immigration, pronunciation, adaptation, integration, Sweden.

1. Inledning

I dagens Sverige talas många språk, inte minst tack vare de senaste decenniernas invandring. Lingvisten Mikael Parkvall uppskattar att det idag finns mellan 150 och 200 språk i Sverige och att 13 av dessa, förutom svenska, talas av mer än 50 000 personer (Parkvall 2015 s. 14, 225). Han (a.a. s. 183 f.) konstaterar emellertid också att det är mycket sällsynt att språket hos en invandrad grupp bibehålls i längden. Detta kan sättas i relation till Folke Hedbloms undersökningar av svenskbygder i USA, där han påpekar att många av de tidigare svenska invandrarnas svenskspråkiga efternamn »nu ingår som en ej obetydlig del

av den stora amerikanska nationens personnamnsförråd, och där utgör [...] vårt utan jämförelse största och mest bestående bidrag till landets språk» (Hedblom 1984 s. 87 f.). Med andra ord, enligt Parkvall: Om inte talargrupperna fylls på genom nyinvandring, kan man tänka sig att många av de språk som talas i Sverige idag med tiden kommer att minska och kanske till och med försvinna – men, som parallell till Hedblom: Man kan också tänka sig att just efternamn från de invandrade språken kan komma att bli de mest livskraftiga språkliga elementen. Om nu invandrade efternamn kommer att leva kvar, är förstas frågan i vilken form de lever kvar. Kommer uttalet att anpassas till svenska, eller behålls ett originaluttal? Eller används båda delarna, i skilda sammanhang?

Bland annat detta undersöker jag i forskningsprojektet Släktnamn i smältdegeln, finansierat av Riksbankens jubileumsfond (se projektpresentation i Frändén 2015). Min utgångspunkt är personer som själva bär språkligt icke-svenska efternamn. Materialet består av intervjuer med namnbärare och innehåller alltså dessas egenrapportering om sitt och andras namnbruk.

Projektet är treårigt och hittills har ungefär en tredjedel genomförts. Denna artikel innehåller därför inga slutgiltiga resultat eller övergripande analyser, utan ska ses som en delrapport från ett pågående arbete. Syftet är främst att visa vilka tendenser som finns i det nuvarande materialet och belysa dessa med exempel. Artikeln behandlar enbart namnens uttalsformer. Skriftliga former kommer att behandlas i andra sammanhang, liksom frågor om namn och identitet, namn och bemötande osv.

I dagsläget har jag intervjuat 23 personer vars efternamn kommer från albanska, finska, serbiska/bosniska/kroatiska, turkiska och vietnamesiska. Namn från ytterligare språk kommer att tillkomma (om språk- och namnurval, se Frändén 2014 s. 36 ff.). Samtliga informanter är fast bosatta i Sverige. En majoritet, 16 personer, är födda i landet medan de återstående 7 är inflyttade, som barn, unga eller vuxna. De födelse- och uppväxtorter som ligger i Sverige är spridda över stora delar av landet, från Skåne till södra Norrland (dock inte mellersta eller norra Norrland). 14 informanter är kvinnor, 9 är män. Vid tiden för intervjuerna, våren och hösten 2015, var informanterna mellan 20 och 72 år. De yngre åldersgrupperna dominerar i materialet: Medelåldern var 30 år och de flesta befann sig i spannet mellan 20 och 35 år. I vissa fall har jag intervjuat flera personer med samma efternamn för att kunna jämföra deras upplevelser och uttalsformer. Inga informanter är dock släkt med varandra. Eftersom jag ännu bara har gjort två intervjuer med informanter vars efternamn är albanskspråkiga, och båda dessa efternamn råkar ha samma uttal på albanska och svenska, kommer inga exempel från dessa intervjuer att tas upp i den här artikeln.

Uttrycket »invandrade efternamn» omfattar här efternamn som helt saknade namnbärare i Sverige den 1 januari 1920, men som hade minst 100 bärare folkbokförda i landet den 31 december 2010 (om denna avgränsning, se Frändén 2014 s. 32 f.) Jag använder begreppet »original(-)» för att omtala det som gäller ett namn i ett land där det är inhemskt. Med »originaluttal» avses alltså t.ex. ett normalt turkiskt uttal av ett turkiskspråkigt namn i Turkiet.

Eftersom intervjuerna genomförs med fokus på innehåll snarare än på samtalsstruktur, har jag i återgivandet av informantcitat gjort vissa mindre korrigeringar utan betydelse för sammanhanget. Jag har valt att omtala samtliga informanter med det könsneutrala pronominet *hen*, i syfte att minska risken att någon av dem ska kunna identifieras.

Det är naturligtvis önskvärt att i så hög grad som möjligt kunna presentera informanternas verkliga efternamn, eftersom det är just dessa som står i fokus för undersökningen. I de fall ett namn har relativt många bärare i Sverige har jag också angivit det faktiska efternamnet. I fall då efternamnet har färre svenska bärare har jag dock valt att uttrycka mig på andra sätt för att kunna skydda informanternas anonymitet. Uppgifter om antal namnbärare i Sverige har hämtats från Statistiska centralbyråns namnstatistik »Sök på namn – Hur många heter ...?» och gäller folkbokförda i Sverige den 31 december 2015 (exklusive personer med skyddad identitet).

I intervjuцитaten används fetstil för att markera betoning. Hakparentes används för markering av t.ex. pauser och skratt, och snedstreck för alla typer av uttalsangivelser. Uttalsformerna anges med IPA-tecken (se t.ex. Pullum & Ladusaw 1996). Transkriptionen är enkel och syftar främst till att återge de drag som skiljer ett originaluttal och ett svenskt uttal från varandra. För vissa namn återges strukturen enligt en enkel schematisk modell där C står för konsonant och V för vokal.

1.1. Förutsättningar för skilda uttalsformer

För att en person som möter ett nytt namn ska kunna uttala det i enlighet med originaluttalet, måste flera förutsättningar uppfyllas. Om man ser namnet i skrift, måste man ha kännedom om både vilket språk namnet kommer ifrån och vad detta språk har för uttalsprinciper. Om man hör namnet sägas, måste man ha förmåga till perception av namnet, dvs. att kunna uppfatta och avkoda vilka språkljud som ingår. Detta kan låta enkelt, men det är välkänt att man i första hand uppfattar de språkljud som finns i det egna modersmålet, medan de flesta kan ha svårt att med örat uppfatta fonetiska skillnader som man inte själv har haft behov av att särskilja (se t.ex. Engstrand 2004 s. 275). Oavsett om utgångspunkten är skriftlig eller muntlig måste man sedan ha förmåga att själv producera ett visst uttal. Inte heller detta är en självklarhet, eftersom man vid

språkinlärning under barndomen lär sig att producera vissa språkljud men inte andra. Även detta är förstås styrt av vilka ljud man använder i sitt eget språkbruk.

Det är därför en helt normal process att ett originaluttal anpassas. Det gäller i synnerhet när namnet ingår i en språklig kontext som är en annan än namnets ursprungliga, t.ex. ett vietnamesiskspråkigt namn i en svenskspråkig talström. Den ungerske namnforskaren Tamás Farkas (2009 s. 366). skriver, om anpassning av utländska efternamn i Ungern:

Changes in surnames of foreign origin regularly include the movement towards increasing the efficiency of the spoken and written language by lessening the difficulties of the everyday use of certain names. Other factors are subjectively motivated – such as trying to conform to a language which is perceived as being prestigious, or an aversion to a language that is strange and unusual due to a feeling that it is unpleasant and unattractive.

Att ett namn anpassas till en ny omgivning är alltså i mångt och mycket en typ av språklig effektivisering, jämförbar med anpassning av importord. Vad gäller personnamn som används i det svenska samhället, av och om personer bosatta i Sverige, kan man också se en försvenskning som en del av en integrationsprocess: Genom att försvenska ett namn gör man det till en naturlig del av det svenska namnbeståndet. Motsvarande anpassningar av personnamn har skett överallt och i alla tider. Samtidigt kan man förstås alltid hävda att ett originaluttal är mer korrekt eller mer respektfullt – men det gäller under förutsättning att namnbäraren själv använder och identifierar sig med detta uttal. I valet mellan ett originaluttal och en svenskare uttalsform av ett invandrat namn finns det, enligt mitt sätt att se på saken, inget generellt »rätt» eller »fel», eftersom namnbärare kan ha väldigt olika syn på vad som är »rätt» namnform för just dem själva.

1.2. Användning av efternamn

Hur ofta man använder sitt efternamn kan variera från person till person, beroende på t.ex. ålder och sysselsättning. En vuxen och yrkesverksam person har givetvis fler anledningar att använda sitt efternamn än t.ex. ett förskolebarn. Men även vuxna har delvis möjlighet att påverka om de vill uppgge förnamn, efternamn eller båda delarna vid enkla ärenden som exempelvis att beställa en taxi eller boka bord på en restaurang. Vilken praxis var och en har i sådana fall kan bero på hur vanliga eller svåruppfattade både för- och efternamn är. Användningen av efternamn är på så sätt delvis beroende av hur namnet upplevs och bemöts i vardagliga situationer.

2. Informanternas relation till originaluttalet

En avgörande fråga för om namnbärarna själva använder ett originaluttal eller ett försvenskat uttal av sitt efternamn, är förstås vars och ens kännedom om och relation till originaluttalet. Jag inleder mina intervjuer med att be informanterna presentera sig och berätta lite om sin bakgrund. Därefter återvänder jag till namnet och ställer en fråga på temat »När du presenterade dig i början, var det på samma sätt som namnet skulle ha uttalats i [namnets ursprungsland]?», eller »... var det på samma sätt som din pappa/farfar skulle ha uttalat det?», beroende på informantens bakgrund och egna språkkunskaper.

En informant med det turkiska efternamnet *Yılmaz*, där <i> </i> står för den bakre, orundade höga vokalen /u/, har inledningsvis presenterat sig som /julmaz/. Hen besvarar frågan:

Exempel 1. Det är ett i utan en prick.

- Inf.: Näe. Näe. Eh ... På turkiska så säger man /julmaz/.
MF: Mm
Inf.: Och det är ett i utan en prick. Som man uttalar /u/. /julmaz/.
MF: Mm. Okej.
Inf.: Men en bokstav som inte finns, då, i det svenska alfabetet, så då ... då blir det ofta med i.
MF: Med, alltså, i med prick?
Inf.: Ja. Och då, då uttalar man det därefter, och sen zätat blir ofta som ett s. Att man säger, enklast att säga /jilmas/.
MF: Mm. För det är det du säger ... i Sverige normalt. Eller?
Inf.: Ska man va petig så blir det nog ofta ett mellanting, att ... jag får med ... /u/:et ... men det blir inte /z/ på slutet, utan med s, så att det blir mer /julmas/, i stället för /julmaz/.

Denna informant, som är född och uppväxt i Sverige och själv turkisktalande, uppvisar en hög metaspråklig medvetenhet. Hen beskriver både de teoretiska skillnaderna mellan svenskt och turkiskt uttal och sin egen uttalsform, som ligger mitt emellan.

En annan informant med samma efternamn har en turkisk far och en mor från ett arabisktalande land. Informanten är född och uppväxt i Sverige, men talar ingen turkiska, eftersom familjen har talat svenska och arabiska. Hen presenterar sig som /jilmas/. Samma fråga från mig ger här ett annat svar:

Exempel 2. Ingen skillnad vad jag hör i alla fall.

- Inf: Vad jag **vet** så uttalas det på samma sätt.
MF: Mm
Inf.: För när jag är i Turkiet och ... mina kusiner säger det så säger dom också /jilmas/, så att ... ungefär på samma sätt vad jag har märkt.

- MF: Jaa, mm. Ehm ... Hur, säger, säger du och din pappa ... likadant?
 Inf.: Jag och min pappa?
 MF: Mm
 Inf.: Jaa
 MF: Mm
 Inf.: Så att. Ingen skillnad vad jag hör i alla fall.

Det är mycket möjligt att informantens pappa använder samma svenska uttalsform som informanten själv, men det förefaller osannolikt att kusinerna i Turkiet skulle göra det. I informantens uttal har den bakre vokalen /u/ ersatts av den främre vokalen /i/. Men turkiskan är ett språk med vokalharmoni, och namnet *Yılmaz* har en bakre vokal i andra stavelsen. Uttalet /jilmas/ strider därmed mot vokalharmonin – och sannolikt är det just därför som informanten i exempel 1 bevarar vokalen /u/ även i sitt svenska uttal. Det är intressant att en turkisktalande namnbärare bibehåller originalets /u/, medan en icke-turkisktalande inte registrerar skillnaden, utan uppfattar uttalen som likadana. Dessa två informanter bär alltså samma efternamn men representerar två skilda ståndpunkter i sin relation till namnets originaluttal: Den första ser originaluttalet som det rätta, den andra känner inte till någon annan form än den svenska.

Nästa informant uppfattar att det finns en skillnad mellan originaluttalet och det svenska uttalet, men använder själv enbart det svenska. Efternamnet är finskspråkigt och kortstavigt, med strukturen VCV (alltså samma struktur som i t.ex. det finska ordet *yli* 'över'). Kortstavighet fanns i fornsvenskan, men har i det moderna svenska standardspråket utvecklats till stavelsestrukturen V:C eller VC:, alltså med en förlängning av antingen vokalen eller konsonanten. Personer med svenska som modersmål kan ofta ha svårt att producera kortstavighet. Namnet i nedanstående exempel har det svenska uttalet V:CV. Informantens farföräldrar flyttade till Sverige när informantens pappa var liten. Informanten själv är född i Sverige och talar inte finska.

Exempel 3. Farmor skulle nog sagt det på lite annorlunda sätt.

- MF: Ditt efternamn, då.
 Inf.: Mm
 MF: När du presenterade dig här i början
 Inf.: Ja
 MF: Vet du om det var på samma sätt som namnet skulle ha låtit ... i Finland?
 Inf.: Jag **tror** inte att det är på samma sätt.
 MF: Jaa
 Inf.: Det är nog det sättet som **jag** ... alltid har sagt det. Också mina föräldrar alltid har använt det. Men jag vet ju, jag tror att farmor, min farfar dog innan jag föddes, så jag träffade aldrig honom men, men som farmor skulle nog sagt det på lite annorlunda sätt.
 MF: Mm

- Inf.: Och man vet när man ... även ... ja, när det har ringt nån ... som har frågat efter så här, då, då kan det låta lite annorlunda.
- MF: Mm. Alltså kan du beskriva det?
- Inf.: Ja alltså ... det är väldigt ... det är mycket med uttal som är, att säga »/V:CV/».
- MF: Mm
- Inf.: Det lå-, det låter ju ... [skratt] svenskt, om man säger.
- MF: Mm
- Inf.: Men sen snarare, hade kanske nånting lite kortare, så här »[VC:V]». Eller som att ...
- MF: Mm, ja, okej
- Inf.: Läger lite olika betoning på vo-, vokalerna, så.
- MF: Jaa
- [---]
- Inf.: Så det, jag kan tänka mig att det var så det lät från början.

Som intervjuutdraget visar är informanten alltså medveten om att det finns en skillnad mellan det egna uttalet och farmoderns uttal. Men när jag ber hen berätta hur farmoderns uttal låter, har hen svårt att efterlikna det helt. När informanten kortar namnets inledande vokal, förlänger hen samtidigt, helt i enlighet med svensk stavelsestruktur, den efterföljande konsonanten och presenterar därför uttalet VC:V.

En annan informant bär det vietnamesiska efternamnet *Nguyen*. Detta namn är mycket högfrekvent i Vietnam, och har i Sverige närmare 4 000 bärare. Originaluttalet /ŋwiən/ ligger långt från svensk fonotax och det kan vara svårt att hitta en smidig försvenskning av uttalet. Trots det vietnamesiska efternamnet har den aktuella informantens båda föräldrar kinesisk bakgrund; efternamnet antogs under en period då faderns släkt var bosatt i Vietnam. Informanten är född i Sverige och talar inte vietnamesiska, eftersom familjen har talat primärt svenska och kantonesiska. På frågan om det egna uttalet är detsamma som skulle användas i Vietnam, svarar informanten:

Exempel 4. Inte så jättebra koll på hur det uttalas.

- Inf.: Jag tror inte det.
- MF: Näe
- Inf.: Jag har faktiskt inte så jättebra koll på hur det uttalas, om jag ska va ärlig. Jag har ju haft, jag har fått ganska många frågor på hur man uttalar efternamnet och jag har inte kunnat svara ordentligt. Så. Då har jag dragit till med nånting, jaa, det ... så som min ... så som jag **tror** att min pappa säger det, säger jag det.

Här är situationen alltså den att informanten inte behärskar namnets språk och därför känner sig osäker på namnets originaluttal. Dessutom kan det för just detta namn vara svårt att hitta en självklar försvenskning, vilket skapar hinder för informanten att bli trygg med en egen, svensk namnform.

Dessa fyra intervjuutdrag ger exempel på fyra skilda förutsättningar när det gäller namnets uttal:

- ha god kännedom om originaluttalet
- uppfatta det svenska uttalet som identiskt med originaluttalet (även när så inte är fallet)
- uppfatta en uttalsskillnad, men inte själv kunna producera den
- vara osäker på namnets uttal.

3. Hur och när uppstod den svenskare namnformen?

Hur ett namn av icke-svenskt upphov ska uttalas »på svenska» är inte självklart. Man kan föreställa sig att många av de språkljud som saknas i svenskan eller i för svenskar välkända språk byts ut, men ibland försvinner även sådant som teoretiskt sett borde ha varit oproblematiskt för svenskar att uttala.

En informant som är född i Sverige av föräldrar från turkiska Kurdistan har ett turkiskspråkigt efternamn. Namnets svenska uttal skiljer sig mycket från originaluttalet. Icke desto mindre borde det turkiska uttalet ha kunnat användas utan problem även i Sverige. Namnet är kort och tvåstavigt och innehåller fonem som finns i svenskan, med undantag för affrikatan /tʃ/, som ändå bör vara bekant från ord som t.ex. det engelska *church*. Affrikatan /tʃ/ skrivs på turkiska med <ç>, som i svensk skrivning har blivit ett <c> och i informantens svenska namnform uttalas /k/. Hens egen kommentar till detta är att »/tʃ/-ljudet finns ju liksom inte i Sverige, så det har inte varit nåt alternativ». Om uppkomsten av den svenska namnformen berättar hen:

Exempel 5. Det var ju inte dom själva som bestämde.

Inf.: Min pappa kom till Sverige när han gifte sig med min mamma. Och, då bytte ju min mamma också efternamn till [efternamnet med svenskt uttal]. Och, jag tror inte att det var **dom** själva som bestämde att det skulle uttalas [svenskt uttal] utan det var liksom att ... när dom gick ut och skulle ... ja men till myndigheter och så. Och skulle skriva efternamnet så ... Dom första reagerade nog på att man skulle uttala det [svenskt uttal] och sen har det blivit [svenskt uttal].

MF: Mm

Inf.: Så det var ju inte dom själva som bestämde, för jag pratade med mina föräldrar om detta, hur det kommer sig att vi uttalar det [svenskt uttal] och inte ... [annat tänkbart svenskt uttal där <c> uttalas som /s/] eller nåt annat. Men då var det väl det att första

reaktionen var »[svenskt uttal]» på efternamnet i Sverige. Så sen dess har dom presenterat det som [svenskt uttal].

Informantens pappa, som alltså var den som förde med sig efternamnet, kom till Sverige i slutet av 1980-talet. Både informanten själv och föräldrarna talar turkiska vid sidan om kurdiska och svenska, och använder det turkiska uttalet av efternamnet när de befinner sig i turkiskspråkig miljö. Men det är enbart det etablerade svenska uttalet som används i det svenska samhället.

En informant som är uppväxt i Vietnam och kom till Sverige i vuxen ålder, har två uttalsformer av efternamnet *Nguyen*.

Exempel 6. Naturligt att göra som en svensk skulle göra.

- MF: Men dom här, dom här olika uttalsformerna som, som du har, den mer ... mer vietnamesiska och den mer anpassade.
- Inf.: Mm
- MF: Hur ... Har du alltid haft den växlingen?
- Inf.: Jag kommer inte ihåg när det blivit så att ... men, men, på något sätt så tyckte jag att det var naturligt att, att göra som ... som en svensk skulle göra.
- MF: Jaa
- Inf.: Eftersom, jag uttalar det precis ... när jag hör andra försöka uttala mitt namn, så jag försöker göra det också så, det blir ju lättare.

Samma strategi, att efterlikna svenska uttalsförsök, används av en informant med det turkiska efternamnet *Doğan*. Grafemet <ğ> står för ett mjukt g, som i den här ställningen i turkiskan oftast är stumt (Göksel & Kerslake 2005 s. 7 f.). Det svenska namnuttalet har i stället ett fullt hörbart /g/. Informanten kom till Sverige i femtonårsåldern och lever här sedan drygt 20 år.

Exempel 7. Man tar efter det svenska uttalet.

- Inf.: Man tar efter det svenska uttalet helt enkelt.
- MF: Mm
- Inf.: Anpassar det.
- MF: Mm. Har du provat nån gång att ... presentera dig med turkiskt uttal?
- Inf.: Kanske i början när jag var ny i Sverige.
- MF: Jaa
- Inf.: Men ... inte vad jag minns.
- MF: Mm
- Inf.: Dom senaste åren har jag absolut inte gjort det, utan det är /Du:gan/ som gäller.
- MF: Mm
- Inf.: Eh, men i början gjorde jag nog det. För jag ... jag var inte riktig medveten om skillnaden, kanske.
- MF: Mm
- Inf.: Då blev det /Do:an/ i stället för /Du:gan/. Men nu är det /Du:gan/ som gäller. Utan tvekan.

Som exemplen visar tycks de svenska namnformerna ofta uppstå genom att namnbärarna tar upp svenskers namnuttal, vilket i sin tur i princip skapas genom att samtliga diakritiska tecken utesluts och man sedan läser upp namnet som vore det ett svenskt ord. Att döma av de informanter jag har träffat hittills verkar de svenska formerna ha uppstått tidigt och därefter i de flesta fall ha varit stabila.

4. Användning av parallella uttal

För de informanter som har två muntliga namnformer i sin repertoar föreligger det fenomen jag kallar *parallella uttal*, där två uttalsformer existerar vid sidan av varandra. Det kan emellertid vara stora skillnader på hur frekventa de båda formerna är. I detta avsnitt ges några exempel på i vilka sammanhang de används och vad namnbärarna har för syn på de respektive uttalen.

4.1. När och varför används den svenska uttalsformen?

De informanter som har två uttalsformer i sin repertoar, kan välja när de använder den ena eller den andra formen. Valet kan ofta vara praktiskt betingat, som hos nedanstående informant med ett kroatiskspråkigt efternamn. Efternamnet både börjar och slutar på <ć>, på kroatiska uttalat /tɕ/. Detta har i det svenska uttalet ersatts med /k/, varför det svenska och det kroatiska uttalet skiljer sig avsevärt från varandra.

Exempel 8. Ingen rimlig poäng.

Inf.: Det är ju så svårt ... att säga mitt efternamn i sammanhang ... när det är med en främling, för oftast när det är en främling som vill veta vad jag heter i efternamn då är det som myndighetspersoner, liksom. Antingen över telefon eller nåt, nån ska slå in nånting, på datorn.

MF: Ja. Ja.

Inf.: Då finns ju ingen rimlig poäng för mig att säga [efternamnet med kroatiskt uttal], för dom har ju ingen aning hur jag skulle skriva, det är ju inte som att jag säger »Andersson», liksom.

MF: Mm

Inf.: Dom har ju **ingen** aning om hur dom ska få ner det här på papper, »[kroatiskt uttal]», ska det va t s, eller, liksom ... vad är det för ljud, liksom? Så det blir alltid att jag säger »[svenskt uttal]» och sen bokstaverar jag mitt namn direkt efter, för att jag vet att dom inte har nån aning om hur dom ska skriva ut det.

MF: Mm

Inf.: Det är aldrig **nån** som har [skratt]

MF: Jaa

Inf.: Det, det är i **såna** fall som jag kan tycka att det är lite ... jobbigt, nästan, att säga det, för jag blir så här, »Åh, nu måste jag förklara mig igen», och så.

Denna informant kom till Sverige som barn och är kroatisktalande. Hen konstaterar att de tillfälliga kontakter då man behöver uppge sitt efternamn ofta är med myndighetspersoner som ska slå in namnet på en dator, och att det i dylika situationer inte finns någon »rimlig poäng» med att använda originaluttalet, eftersom detta (i svenska ögon) ligger längre från stavningen än det svenska uttalet.

Hos andra kan det anpassade uttalet dominera nästan helt. En sverigefödd informant bär det vietnamesiska efternamnet *Tran*, vars originaluttal, som vi ska se, skiljer sig mycket från den svenska formen. Informanten talar både svenska och vietnamesiska.

Exempel 9. Aldrig presenterat mig med vietnamesiskt uttal.

MF: Ditt namn, då, när du presenterade dig här i början
...
Inf.: Då, alltså, då säger man ju ... det svenska uttalet är ju /trɑ:n/.
MF: Ja
Inf.: Jag tror, jag tror jag aldrig har presenterat mig, alltså med vietnamesiskt uttal.
MF: Näe. Hur skulle det bli, alltså vet du hur det låter?
Inf.: Alltså, det är ju, svenskt är ju /trɑ:n/, och sen på vietnamesiska blir det /tʃɑŋ/.
MF: Aha!
Inf.: Så det är, så här, folk blir så här »vänta vad **sa** du?», då känns det mycket bättre att ta det på svenska i stället, mycket enklare att uttala.
[---]
MF: Men du sa att du har aldrig använt den ...?
Inf.: Nej jag har aldrig behövs presentera mig, alltså så här, på vietnamesiska.
MF: Mm
Inf.: Det ... näe. Det, det blir väl, om jag någonsin sagt mitt efternamn på vietnamesiska är väl när jag typ ... skäller ut min bror och säger hela hans fulla namn. Eller, sånt där.
MF: Jaa
Inf.: Jag har aldrig så här ... »hej», liksom, »jag heter ...»
MF: »Hej, jag heter det här», näe.
Inf.: Aldrig

Efternamnet *Tran* bärs av ytterligare två informanter, som jag har intervjuat samtidigt. De känner varandra väl men är inte släkt.

Exempel 10. Nej men så kan det ju inte va.

MF: Men det här, vietnamesiska namnet, eller uttalet.
Inf. 1: Jaa
MF: Använder ni det nån gång i Sverige?

- Inf. 2: Inte riktigt ... Det är inte riktigt nån som säger mitt efternamn.
 MF: Näe
 Inf. 1: Det blir ju så jobbigt också när, vad heter det ... om man säger ... eh, om nån säger /trɑ:n/ och så »nä jag heter inte /trɑ:n/, jag heter /tʃɑŋ/», och så blir dom så här ... »va, nej men så kan det ju inte va», typ så, som om **jag** inte vet hur mitt efternamn uttalas.

Den ena informanten påpekar att efternamn inte används så ofta, medan den andra tar upp problematiken att ett originaluttal kan ifrågasättas. Skillnaden mellan det svenska uttalet /trɑ:n/ och det vietnamesiska /tʃɑŋ/ är stor; uppenbarligen så stor att det kan väcka kommentarer som »så kan det ju inte vara». Man förstår att informanten i sådana situationer kan känna sig ifrågasatt – »som om **jag** inte vet hur mitt efternamn uttalas». Det är fullt begripligt att hen under sådana omständigheter väljer att använda det svenska uttalet, inte bara för att underlätta kommunikationen utan också för att slippa ett ifrågasättande.

Informanten Doğan i exempel 7 ovan använder både det svenska och det turkiska uttalet:

Exempel 11. När det råder svenska förhållanden.

- MF: Men i vilka sammanhang använder du det svenska uttalet? /du:gan/.
 [paus]
 Inf.: När jag ... När det råder svenska förhållanden [skratt]. I skolan,¹ på jobbet, och så.
 MF: Mm
 Inf.: Men hemma är det fortfarande /do:an/.
 MF: Mm
 Inf.: Men, i övrigt, i det övriga samhället, när jag kommer i kontakt med myndigheter eller när jag är i skolan och så ... eller på jobbet, så blir det /du:gan/.

En sverigefödd informant med samma efternamn har vid intervjuens start presenterat sig med sitt turkiska uttal /doan:/ (som alltså skiljer sig en aning från den tidigare informantens uttal). När jag senare ställer min vanliga fråga om detta var på samma sätt som namnet skulle ha uttalats i Turkiet, svarar hen:

Exempel 12. För enkelhetens skull.

- Inf.: Jaa.
 MF: Mm
 Inf.: Eh ... ja, alltså, ibland så brukar jag ju för enkelhetens skull säga, uttala det så som det stavas. »/du:gan/». Efternamnet. Eh, men g:et uttalas inte, så, det blir /doan:/, blir det då.
 MF: Mm

¹ Flera universitetsstudenter använder uttrycket »skolan» om universitetet.

- Inf.: Så.
MF: Hur ... du säger, när du »för enkelhetens skull» ...
Inf.: Mm
MF: Är det ... [skratt] kan du ge exempel på en situation?
Inf.: Ja men när man ska ringa till nån eller så här, vid nån myndighet eller liksom ska förklara vad man heter. Så att det blir lätt att bokstavera och så. Så.
MF: Mm
Inf.: Och så. Och sen även, så här, folk som inte är så bekanta vid mitt efternamn ... för deras skull också, för skulle man se det i skrift så hade man kanske trott att det var två helt olika namn. /doan:/ och /du:gan/.

Informantens första formulering är att hen »ibland» brukar uttala efternamnet som det stavas, men det visar sig under samtalet att den svenska formen kanske ändå är den vanligaste. Informanten vet förstås i stora drag vad min undersökning handlar om och presenterar sig, kanske just därför, för mig med turkiskt uttal. Men när jag frågar hur hen annars presenterar sig för nya människor svarar hen:

Exempel 13. Uttalar det fel.

- Inf.: Då säger jag ju ... /du:gan/.
MF: Ja
Inf.: Uttalar det fel. Så, så blir det.
MF: Ja
Inf.: Men det beror ju på, alltså, ibland så ... vet jag liksom att nån, nån ... nån kanske kan turkiska, eller har ... kunskaper i det turkiska språket, så, så ... säger jag ju /doan:/. Men ... Som sagt för enkelhetens skull, så att folk förstår och så där.

Informanten omtalar den svenska formen som »fel» och svarar spontant att denna används »ibland» och då »för enkelhetens skull», exempelvis vid myndighetskontakter per telefon. När vi talar mer om bruket av de olika uttalsformerna kommer hen i stället till slutsatsen att det är den svenska formen som används »oftast». Man får intrycket att informanten erkänner detta, både för mig och för sig själv, en aning motvilligt.

En informant med ett turkiskt, trestavigt och för svenskar relativt komplicerat efternamn säger:

Exempel 14. I stället för att få det där »förlåt?».

- Inf.: Jag får alltid, »förlåt?» när jag uttalar mitt riktiga, alltså fullständiga ... ordentliga namn liksom. Det riktiga, men ... Ja, i stället för att få det där »förlåt?» flera gånger ... så säger jag bara på svenska. Men det blir aldrig rätt, för att, alltså i det, dom kan aldrig stava rätt. Eller aldrig liksom säga rätt, uttala rätt heller.

Informanten är född i Sverige och har talat turkiska och svenska under uppväxten. Hen har både den svenska uttalsformen och det turkiska originaluttalet i sin repertoar, och på frågan i vilka sammanhang hen använder de olika formerna, blir svaret:

Exempel 15. Då skäms man ju lite.

Inf.: Ja men som jag sa, det ... I skolan. När jag ringer på ärenden. På banken, läkare. Allt som har med Sverige att göra. Då uttalar jag det på ett svenskt sätt. [---] I svenska sammanhang så anpassar jag mig alltid till Sverige. Och det är ... ja, för att man inte, liksom orkar få det där »förlåt?», »va?». Då skäms man ju lite, för att det är ju långt efternamn, det är ju komplicerat för dom också och jag känner liksom »varför ska jag komplicera det för, för dom andra?» I stället för att bara göra det enkelt.

MF: Mm

Inf.: Då blir det både enkelt för mig och den personen också.

MF: Ja. Men den turkiska formen, den använder du ... med dom som pratar turkiska, eller?

Inf.: Ja. Med dom som pratar turkiska, och dom som **vill** ... få reda på ... hur det låter.

MF: Mm

Inf.: Om jag träffar på nån kompis och ba »hördu, hur uttalar man ditt efternamn, det låter fett coolt», liksom. Ja, då säger jag, »ja, [turkiskt uttal]». Men ... ja, det är i turkiska sammanhang. I Turkiet, bland släktingar och så. Men annars använder jag det sällan, faktiskt.

Förutom att ge en bild av när de skilda formerna används tar informanten här upp en viktig aspekt, nämligen den att hen som namnbärare »skäms lite» för att med sitt långa och komplicerade namn skapa besvär för andra. En liknande strategi för att förebygga problem för andra finns hos en informant med ett serbiskt/bosniskt/kroatiskt efternamn. På frågan hur hen själv normalt brukar presentera sig, svarar hen:

Exempel 16. För att dom inte ska känna sig dumma.

Inf.: Jag brukar säga [svenskt uttal] för enkelhetens skull. Eh, för att dom inte ska känna sig dumma när dom försöker uttala det, liksom. För att, jag tror många brukar känna sig lite förlägna när dom inte kan säga ett namn. Att så hära ... det är ungefär som, med många som har utländska förnamn också, att man ... man vill ju så gärna säga det rätt, man vill ju inte förpesta någons namn, liksom.

MF: Mm

Inf.: Eh, så jag försöker att undvika den obekvämligheten genom att bara säga att det är okej, liksom. Att dom **får** uttala det så.

Valet av uttalsform kan i många fall också följa det språk som talas. En informant som bär ett finskspråkigt efternamn, och som själv talar både svenska och finska, säger att hen uttalar namnet lite olika beroende på vilket språk hen talar. Namnet har på finska stavelsestrukturen 'CVCVC:V, vilket avviker mycket från den svenska språkrhythmen. När informanten talar svenska använder hen i stället strukturen 'CVCVCV, dvs. hen bibehåller första stavelsens huvudtryck och namnets korta stavelser, men förkortar den långa konsonanten i namnets sista stavelse.

4.2. Vad har namnbärarna själva för syn på de respektive uttalen?

De informanter som har två möjliga uttal av sitt efternamn väljer som vi har sett ofta en svenskare form för att förenkla kommunikationen för sig själv och andra. Men detta praktiskt motiverade namnbruk behöver förstås inte betyda att namnbäraren själv är tillfreds med den svenskare formen.

Den turkiskfödda informanten Doğan i exemplen 7 och 11 har ett svenskt namnuttal som växlar mellan /do:gan/ och /du:gan/ men som alltid, till skillnad från originaluttalet, innehåller ett /g/. Informanten kommenterar sin syn på det svenska respektive det turkiska uttalet så här:

Exempel 17. Nästan det mer naturliga.

Inf.: Jag har vant mig nu, så det, just nu känner jag inte någon stor skillnad.

MF: Mm

Inf.: Utan det känns nästan ... det mer naturliga, än /do:an/. Eh ... utan jag, jag använder alltid /do:gan/, och det ... Det har funkat bra, så jag ... jag har inte funderat så mycket kring ... kring den biten.

MF: Mm

Inf.: Och för mig är det inga konstigheter att det ... det är /du:gan/, i stället för /do:an/.

Den informant som i exempel 9 berättade att hen aldrig hade presenterat sig med det vietnamesiska uttalet av sitt efternamn *Tran*, blir lite ställd inför min fråga hur hen uppfattar de båda uttalsformerna:

Exempel 18. Jag har aldrig tänkt på det.

MF: Hur tänker du inför formen /tra:n/?

Inf.: Just **formen** /tra:n/?

MF: Ja, eller uttalet /tra:n/.

Inf.: Alltså det ... [paus] Jag har aldrig tänkt på det, tror jag. [paus] Egentligen, alltså, jag tror jag mer så här ... har blivit van vid att säga bara /tra:n/ än att liksom tänka på hur det riktiga, alltså hur det uttalas på riktigt.

MF: Mm

Inf.: För det är, jag tror att det är både mer bekvä-, alltså jag tror att man tänker på att det är mer bekvämare för andra att kunna uttala det, och liksom

... Kunna höra det också. Än om man säger på vietnamesiska, då blir det så här bara »men va?», man bara, »men **det**», och så försöker dom säga det, »nej, nu är det fel», och så ... det händer så ofta, i Sverige. Så jag **väljer** ju, liksom ... /tra:n/.

MF: Mm. För att det är enklaste?

Inf.: Ja, det är enklast, liksom.

En informant med turkiskt efternamn använder det turkiska uttalet i kurdisk- eller turkisktalande miljö, men aldrig i Sverige:

Exempel 19. Det är ju här jag har använt efternamnet.

MF: Är det självklart att ... använda det svenska uttalet?

Inf.: Jaa. Eh, det är mer konstigt för mig att, eller främmande att säga [efternamnet med turkiskt uttal]. Än [efternamnet med svenskt uttal]. Just för att det är ju här jag har använt efternamnet, mest.

En informant med serbiskt/bosniskt/kroatiskt efternamn, som kom till Sverige som barn, säger att hen »brukar ha mycket överseende» just för att hen förstår att det kan vara svårt att producera språkljuden för dem som inte har dem med sig från sitt eget språk:

Exempel 20. Det visar på nån slags respekt.

Inf.: Jag kan ju inte kräva av någon som inte har kapaciteten att uttala mitt efternamn att **göra** det. Så jag har ju full förståelse för dom som inte kan uttala det. Däremot så tycker, känns det ändå viktigt för mig att mina vänner och närstående vet hur dom uttalar det, på nåt vis. Och jag vet inte vad det grundar sig i **alls**, jag tror det bara handlar om ... att vet dom hur mitt efternamn uttalas så ... så har dom på nåt sätt ... en koppling till mig, som ingen annan har, att ... dom känner mig så pass väl, och ... har lagt en ansträngning för att faktiskt kunna säga det rätt, det, jag tycker det visar på nån slags respekt ändå.

Informanten upplever alltså en skillnad på vem det är som uttalar efternamnet. Ett svenskt uttal från en person som inte står särskilt nära uppfattar hen som fullt förståeligt och utan större betydelse, medan ett originaluttal hos mer närstående personer blir ett tecken på respekt och på en närmare personlig koppling.

Det kan också vara skillnad på om det är för- eller efternamnet som påverkas. Bäraren av *Doğan* i exemplen 12 och 13 säger:

Exempel 21. Efternamn är inte nånting som man kallar någon för.

Inf.: Nej men alltså jag, när det kommer till efternamnen så har ju inte jag nåt problem med det, för att ... många efternamn uttalas ... fel och efternamn är inte nånting som man kallar någon för, typ ja-, när jag ska

- prata med dig så säger jag ju inte jag, okej, alltså, Frändén - heter du i efternamn?
- MF: Ja, visst
- Inf.: Eh, då säger ju inte jag »miss Frändén» eller nåt, vi pratar ju inte på det sättet, men jag tror att det hade varit mycket jobbigare om mitt förnamn ... eh, hade uttalats fel. För då, man kallar ju en efter ens förnamn, här.
- MF: Mm, mm
- Inf.: Eh, och då tror jag att det hade varit mycket jobbigare.
- MF: Mm
- Inf.: Så. Men jag, jag har inga problem med efternamnet.

Denna informant har ett icke-svenskt men i Sverige relativt välkänt tilltalsnamn, som hen uppger oftast blir rätt. Som citatet visar upplever hen att en förändring av tilltalsnamnet vore jobbigare än den förändring som sker med efternamnet. En annan informant, vars både för- och efternamn är turkiska, uttrycker en viss frustration över hur hens namn behandlas:

Exempel 22. Det är skitjobbigt.

- Inf.: Det är ju en nackdel, det ... nackdel, saker och ting tar tid. Det blir fel. Alltså jag har ofta stött på fel när det administrationen i mitt liv, alltså allt sånt här pappersarbete och sånt, det har bara blivit en massa fel. Och att jag behöver bokstavera, alltså ... Varför, alltså jag behöver bokstavera mitt **namn**, alltså, det är, hur, hur roligt är det? Varför kan inte jag bara »hej jag heter [för- och efternamn med turkiskt uttal]», varför måste folk »VA?» tillbaka?
- MF: Mm. Jaa.
- Inf.: Det är ju, det tycker jag är jättesynd för jag kan aldrig säga mitt riktiga namn, jag kan aldrig liksom använda det. Utan att jag får »va?» tillbaka, utan ... Då måste jag ändra på det och säga »ja jag heter [för- och efternamn med svenskt uttal]». Jaha, okej. Det **går** aldrig använda det.
- MF: Näe
- Inf.: Och det är skitjobbigt.

Man kan notera att denna informant pratar om kombinationen av för- och efternamn. Man kan föreställa sig att många upplever samma sak som den tidigare citerade informanten, att det spelar mindre roll om efternamnet förändras än om tilltalsnamnet gör det. Ytterligare ett exempel ur det nuvarande materialet är en informant med kroatiskt efternamn och ett förnamn som är omarkerat även i Sverige, som säger: »Jag hade nog tyckt annorlunda om det var mitt förnamn som var svåruttalat».

En informant som är född och uppväxt i Vietnam bor, efter ett par år i andra europeiska länder, sedan ett 40-tal år i Sverige. Här har hen bildat familj med en annan person med vietnamesisk bakgrund, men har ändå talat huvudsakligen svenska i hemmet. Yrkesmässigt har informanten dock en aktiv använd-

ning och behärskning av det vietnamesiska språket. Informanten bär efternamnet *Nguyen* som hen uttalar dels i original, med initialt /ŋ/, dels i försvenskad form, med initialt /n/ följt av /g/.

Exempel 23. Som om jag har bytt sida.

- MF: Vad tycker du om, om man tänker på efternamnet, dom här, dom här två uttalsformerna du har?
- Inf.: Eh, jag tror ... eller, eller jag kan dra mig till minnes, i början, det var lite störande. Att jag måste säga /ngwiən/ i stället för /ŋwiən/. Eh ... jag tycker, också en förvrängning och ... det känns jobbig, i början. Men sen efter ett tag så ... Så i och med att jag kan mer och mer svenska ... så, på något sätt så, som om, som jag har bytt sida, jag står på andra sidan och tittar tillbaka, »jaha men det är normalt att säga /ngwiən/».
- MF: Ja
- Inf.: Men hu- ... Jo. Det är så. Men i början, så jag fortfarande står på den här vietnamesiska sidan. Jag inte känner mig som ... som jag är liksom, som svensk nog, va. Då, då var det störande.
- MF: Ja. Har du nån idé om hur länge det dröjde innan du ... bytte sida som du säger?
- Inf.: Näe, det är väl ... jag tror, hos mig var ett medvetet ... medveten process, att det ... att sluta att säga ellereller **tänka** att det ... »jag är en vietnames», utan jag försöker att tänka då att »ja men jag bor i Sverige, jag har rätt att ... att liksom känna mig som en svensk».
- MF: Mm
- Inf.: Och då började jag, och sen, när jag har kommit så långt så att 90- i början av 90-talet så åkte jag med en kollega och jobbade, till [land i Sydostasien] och jobbade med flyktingar där. Så en svensk kollega som bara ... han anmärkte att »Du ... du säger 'vietnameser' ... och du säger inte '**vi** vietnameser'». »Jaha! Okej.» [skratt] Så då, då vaknade jag till och sa »jaha, jag har kommit så långt, så att jag säger ... 'jag' och 'vietnameser'. Och jag säger inte '**vi**', längre».

I utdraget berättar informanten hur hen har »bytt sida», från att känna sig primärt som vietnames, och då uppfatta det svenska uttalet som en störande förvrängning, till att uppfatta att hen har »rätt att känna sig som svensk», och då också uppfatta det svenska uttalet som normalt. Man ser alltså hur accepterandet av en försvenskad namnform har gått hand i hand med att namnbäraren har tillåtit sig att känna sig som en del av Sverige.

Sammanfattningsvis är det slående att många informanter ser den svenska namnformen som oproblematiserad och naturlig – inte sällan mer naturlig än originaluttalet. Detta gäller i hög grad de informanter som inte talar namnets språk, men faktiskt också många av dem som gör det. Andra, speciellt den informant som får både för- och efternamn förändrade, kan uttrycka frustration

och sorg över att det man uppfattar som det riktiga namnet sällan går att använda utan ett ifrågasättande.

Det kan generellt tilläggas att många informanter spontant tar upp att de förstår att det är svårt att veta hur deras namn ska stavas och uttalas. Vissa berättar att de själva har arbetat inom serviceyrken och har egen erfarenhet av att hantera okända namn. Det finns alltså en stor och uttalad förståelse hos namnbärarna för att deras namn kan vara svårhanterliga. De är vana vid att möta allehanda uttal av sina namn, och de flesta uppger att de inte brukar korrigera felaktiga uttal.

5. Vad kan tänkas hända med uttalsformerna i framtiden?

Det faktum att de flesta av de informanter jag har hittills har träffat är väl tillfreds med de svenska namnformerna, talar för att det är primärt dessa former som kommer att traderas. Som påpekat i avsnitt 1.1, är också detta en helt naturlig språklig process. Under intervjuerna frågar jag ibland informanterna vad de själva tror kommer att hända med efternamnets uttal i Sverige i framtiden. Detta kan naturligtvis ingen veta, men det är intressant att höra hur namnbärarna själva resonerar kring saken.

I dubbelintervjun i exempel 10, där två informanter båda bär efternamnet *Tran*, tar jag upp frågan om vad som kan tänkas hända med namnet i framtiden.

Exempel 24. Det kanske blir ett svenskt efternamn.

- MF: Tror ni att efternamnet finns kvar?
Inf. 1: Det finns det väl, så här.
Inf. 2: Det finns kvar många i Vietnam, heter ju /tra:n/ i efternamn.
Inf. 1: Ja exakt, och sen så kommer det hit nån och så blir det inte /tʃaŋ/ längre, det blir /tra:n/.
MF: Ja, det var- ... Hur tänker du då? Med, liksom ... Alltså, du var inne på uttalet?
Inf. 1: Ja, men, det är ju ... Men när dom kommer hit och så säger dom /tʃaŋ/ eller nåt sånt där då, och sen så när dom har anpassat sig till det viet-, eh, svenska språket, och så, så kommer ju alla säga /tra:n/ till slut.
MF: Ja
Inf. 1: Det kanske blir ett **svenskt** efternamn, eller kanske typ så här sss-
[Inf. 2 skrattar]
Inf. 1: Ja men typiskt så här, ja men /tra:n/, **jag** vet ju att det är vietnamesiskt. Alltså dom vet ju inte att det uttalas /tʃaŋ/.
MF: Näe. Men det är möjligt att, liksom, det vietnamesiska uttalet försvinner?
Inf. 1: Jag vet inte ... hur många som rättar folk som säger /tran/, och så bara »nejnejnej, jag heter

/tʃaŋ/». Eller nåt sånt där, hur många som gör det, tro. Längre.

MF: Jaa

Inf. 2: Jag tror inte det är så många som brukar rätta.

Informant 2 börjar med att ta upp att efternamnet är vanligt i Vietnam, medan informant 1 lyfter fram att de som flyttar till Sverige anammar det svenska uttalet. Då »kommer ju alla säga /tra:n/ till slut», så att det »kanske blir ett svenskt efternamn». På min fråga om det är möjligt att det vietnamesiska uttalet försvinner i Sverige funderar informant 1 på hur många det är som fortfarande rättar det svenska uttalet till ett vietnamesiskt, varvid informant 2 kommenterar att hen inte tror att det är så många som brukar göra det.

En informant med ett serbiskt/bosniskt/kroatiskt efternamn på *-ić* gissar att just denna högfrekventa ändelse med tiden kommer att bli mer igenkänd och normaliserad – men däremot i svensk form. I stället för originalets <ć>, uttalat /tɕ/, tror hen att det kommer att både skrivas och uttalas på svenska, som <c> respektive /k/. Hen tillägger:

Exempel 25. Mycket har vi nog säkert Ibrahimović att tacka för.

Inf.: Mycket har vi nog säkert Ibrahimović att tacka för liksom, att han har fällt ljus över vårt efternamns... situation, liksom, men ... Men jag tror att, jag tror inte det kommer bli så himla mycket vanligare med andra namn. Jag tror att man kanske kan uttala *-ić*:et i slutet [av Ibrahimović] för det **vet** man, det är vedertaget, men jag tror inte att folk kommer kunna uttala ens efternamn på rätt sätt i övrigt. Det tror jag inte.

Efternamnen på *-ić* utgör en intressant grupp dels därför att de är enormt högfrekventa, dels därför att det finns en mycket känd svensk namnbärare, fotbollsspelaren Zlatan Ibrahimović, vars efternamn i allmänhet brukar uttalas närmare originalets /tɕ/ än det försvenskade /k/. Man kunde tycka att detta skulle spilla över även på andra efternamn på *-ić*. Men det är åtminstone inte denna informants uppfattning.

En av mina informanter med turkiskspråkigt efternamn har ett namn som på turkiska inleds med bokstaven <ş>, uttalad /ʃ/. I det svenska uttalet av namnet har detta ersatts med /s/. Informanten är turkisktalande och är väl förtrogen med originaluttalet, men använder trots detta ett svenskt namnuttal både när hen talar svenska och när hen talar turkiska. Eftersom efternamnet är relativt ovanligt i Sverige anger jag det bara som /s-/, trots att informanten i nedanstående citat uppger hela namnformen.

Exempel 26. Jag tror att det fortfarande kommer att va /s-/.

Inf.: Näe jag tror faktiskt att det fortfarande kommer va /s-/.

MF: Mm

- Inf.: I alla fall i Sverige, jo i Sverige ... det kommer nog va, för att det är liksom ... lättast att säga det.
 MF: Mm
 Inf.: Och skriva det. Så slipper man liksom förklara, liksom, »ja men ett s med ... fjång nertill», liksom.
 MF: Mm
 Inf.: Så jag tror att det fortfarande kommer va /s-/.

Informantens bruk av ordet »fortfarande» illustrerar en intressant perspektivförskjutning. Hen har uppenbarligen inte det turkiska uttalet som utgångspunkt, till vilken den svenska formen är sekundär. Uttrycket att man »fortfarande kommer att säga /s-/) signalerar i stället att det är den svenska formen som är informantens utgångspunkt, och att ett hypotetiskt framtida uttal med /j-/ i hens ögon skulle vara närmast en novation.

Citatet i rubriken på den här artikeln, »det är ju så vi alltid har uttalat det», kommer från en informant med ett ursprungligen finskt efternamn. Informantens farföräldrar flyttade till Sverige när informantens pappa var liten. Informanten själv är uppväxt i Sverige och talar inte finska. Det finska och det svenska uttalet av efternamnet innehåller samma språkljud men har olika struktur. Ett finskt originaluttal följer mönstret 'CVCVC:V, medan informantens svenska form har strukturen 'CV:CVCV (uttalsförändringen är alltså parallell med om det finska efternamnet *Holappa* hade fått formen *Hoolapa*).

Exempel 27. Det är ju så vi alltid har uttalat det.

- MF: När du presenterade dig här i början.
 Inf.: Ja
 MF: Var det på samma sätt som ... farmor och farfar skulle säga det?
 Inf.: Så nära man kan komma [skratt] kan man väl säga. Eh, så nära jag har lärt mig att det kommer finskan i alla fall. Det är ju så vi uttalar vårt efternamn.
 MF: Mm
 Inf.: Sen är det väl lite mer ... vad ska man säga, finsk dialekt på ... den äldre släkten, men absolut, det är det ju.
 MF: Tycker du att du hör skillnad när det kommer ur din mun och ur farfars mun?
 Inf.: Ja. Jo men det gör jag ju. Eh, men han har ju sin finska i bakgrunden, så det är inte konstigt egentligen.
 MF: Javisst, nej, det är inte konstigt.
 Inf.: Eh ... och det hör jag ju skillnad på på pappa också, han har ju ändå sin finska bakgrund liksom, han kan ju finska fortfarande, han pratar ju finska. Eh ... så det hör man ju skillnad också, egentligen.
 MF: Och han har ... han har ett mer finskt uttal av efternamnet?
 Inf.: Jaa, eh ... nånstans mitt emellan, känns det som. Det är väl lite mera ... jag menar det typiskt finska uttalet kanske hos farfar, och så har man fått det **lite** mera ... jag menar ... pappa har ju alltid liksom ... svenskifierat det liksom men det blir ju ganska

tydligt att man inte använder det finska uttalet när man ... presenterar sig och sen bara fortsätter på svenska, det blir ju ... ja.

MF: Mm

Inf: Men, men [efternamnet med svenskt uttal] är nog ganska, det är ju ... det är ju vad jag har lärt mig att det ska uttalas i alla fall. Det är ju så vi alltid har uttalat det.

Informantens uttalande att »det är ju så vi alltid har uttalat det» syftar alltså inte på ett originaluttal, utan på en försvenskad form. Hen beskriver hur farfadern har »det typiskt finska uttalet» medan fadern alltid har »svenskifierat det», och hur detta har resulterat i familjens nuvarande uttal. Detta avslutande exempel får illustrera hur ett uttal som i ett perspektiv är »nytt», i ett annat perspektiv ändå kan utgöra det beständiga, det som »alltid» har använts.

6. Diskussion av hittillsvarande resultat

Även om det material som ligger till grund för den här artikeln är av begränsad omfattning, och informanterna har vitt skilda bakgrunder, finns ändå en relativt stor samstämmighet kring många frågor. Med undantag för namn vars originaluttal överensstämmer helt med svensk språkstruktur, kan man konstatera att svenska uttalsvarianter har utvecklats i många fall. Dessa former tycks ha etablerats tidigt och sedan varit stabila. I stor utsträckning är de svenska uttalen en imitation av svenskers uttal, som i sin tur tycks uppstå genom att diakritika utsluts och specialtecken substitueras med en svensk bokstav med grafisk likhet, varefter den skrivna formen uttalas som om den vore ett svenskt ord.

I många fall har namnbärare både ett svenskt uttal och ett originaluttal i sin onomastiska repertoar. Originaluttalen används dock mycket sällan i det svenska samhället, vilket namnbärarna motiverar framför allt praktiskt: Man vill underlätta kommunikationen och slippa vara till besvär för andra. Informanterna påpekar ibland själva att de förstår att deras namn kan vara svåra att uppfatta och uttala. Vid tillfälliga kontakter är det sällsynt att namnbärarna korrigerar ett felaktigt uttal. Däremot tycks det kunna finnas en närhetsaspekt i namnbruket, som hos den informant som i exempel 20 menar att om en vän eller annan närstående person vet hur namnet ska uttalas, så visar det på en koppling till hen själv »som ingen annan har» och likaledes på ett slags respekt. Det verkar också vara vanligt att namnbärarens närmare vänner är intresserade av och frågar om hur namnet uttalas »på riktigt»; inte nödvändigtvis för att själva använda detta uttal, men kanske för att kännedom om originaluttalet signalerar att man har en personlig relation till bäraren.

Det finns också informanter som motiverar användandet av en svensk form med att de vill slippa ifrågasättas eller känna sig besvärliga. Här finns en tydlig parallell till Charlotte Hagströms (2006 s. 106) konstaterande att ett ifrågasättande av ett personnamn ofta upplevs som ett ifrågasättande av individen, och att den som har ett »krångligt» namn kan uppfattas som en »krånglig person». Detta gäller t.ex. informanten i exempel 15, som säger att hen »skäms lite» över att hens namn är så långt och komplicerat. Det är intressant att fundera över i vilken mån situationen som andragenerationssvensk påverkar denna känsla. Skulle en vit svensk utan invandrabakgrund, som bar samma efternamn som giftasnamn, reagera likadant? Många av mina sverigefödda informanter berättar om hur de, särskilt under uppväxten, kämpat för att »passa in» i det svenska samhället. Även om de också vittnar om att det är en rikedom att växa upp med dubbla kulturer, lever de i ett slags mellanförskap som kan innebära en utsatthet och en vilja att inte framstå som mer avvikande än nödvändigt. Det har förstås stor relevans att många informanter har ett utseende som gör att de, oberoende av att de själva kan vara uppväxta i t.ex. svenska småstäder och besitta full svensk språk- och kulturkompetens, schablonmässigt kan sorteras in som »invandrare».

Vad gäller namnbärandarnas egen syn på de svenska uttalsformerna tycks de flesta vara bekväma med och identifiera sig med dessa. Många av dem har växt upp med denna namnform som den primära. Även om de vid sidan om svenska talar namnets språk och ofta kan ha hälsat på i föräldrarnas hemländer, påpekar flera att man vid dessa besök normalt bor hos och umgås med släktingar, där det inte finns så många skäl att använda sig av efternamnet. Här vore det intressant att kunna jämföra med en motsvarande syn på uttal av förnamn, vilka ju inom en familjekrets används mycket oftare. Informanter som själva har flyttat till Sverige kan uttrycka att identifikationen med den svenska formen inte kom omedelbart, t.ex. med formuleringar som »jag har vant mig nu» i exempel 17. Extra intressant är informanten i exempel 23, som är en av dem som kom till Sverige i vuxen ålder. Hen berättar hur hen i början upplevde det svenska uttalet som en »förvrängning» som var »lite störande». Under åren i Sverige har dock informanten dels lärt sig allt bättre svenska, dels medvetet arbetat med att inte se sig själv primärt som vietnames utan att tänka att hen bor i Sverige och »har rätt att känna sig som svensk». Informanten uttrycker det som att hen har »bytt sida» och nu kan stå på den svenska sidan och titta tillbaka, och då samtidigt uppfatta det svenska uttalet av namnet som »normalt». Att accepterandet av den svenska namnformen så tydligt löper parallellt med synen på sin egen tillhörighet och hemorts rätt är mycket intressant både ur socio-onomastiskt perspektiv och ur integrationssynvinkel.

Inledningens fråga om vilka namnformer som kan tänkas leva kvar och traderas till det framtida svenska namnbeståndet, verkar kunna besvaras med de

svenska formerna. Det är dessa namnformer som informanterna använder oftast, och inte sällan uppfattar som de viktigaste. Vi har sett formuleringar som att en informant gissar att namnet i framtiden »fortfarande» kommer att uttalas på det svenska sättet (exempel 26), att originaluttalet omtalas som hur namnet »lät från början» (exempel 3), eller att en sverigefödd informant tror att hen knappast någonsin har använt sig av originaluttalet (exempel 9). På frågor om vilka namnformer informanter lär sina barn eller planerar att lära sina framtida barn, svarar många av dem som har kunskap om originaluttalet att de gärna vill lära barnen både detta uttal och det aktuella språket. Man kan emellertid föreställa sig att om ett originaluttal används ganska sällan av första och andra generationens svenskar, kommer det att vara än mer sällsynt hos senare generationer. I de fall kunskap om originaluttalet traderas, kommer det kanske att vara just som en kunskap och inte som en i praktiken använd namnform, eventuellt med undantag för besök i land där språket talas eller i ett rent diasporaområde i Sverige (i den mån nu sådana kommer att bestå). Informanten i exempel 27 illustrerar, med sin formulering att det svenska uttalet är det sätt på vilket familjen »alltid har uttalat det», hur snabb övergången till ett nytt uttal kan vara och med vilken självklarhet den svenska formen kan bli allenarådande.

Referenser

- Engstrand, Olle, 2004: *Fonetikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Farkas, Tamás, 2009: Surnames of foreign origin in a language contact situation. The reasons and ways of their changes and their influence on the surname stock in Hungary. I: *Names in multi-lingual, multi-cultural and multi-ethnic contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences, August 17–22 2008, York University, Toronto, Canada*. Eds.: Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton & André Lapierre. Toronto: York University. S. 365–374.
- Frändén, Märit, 2014: Nittio och ett år av namninvandring. Något om Sveriges invandrade efternamn. I: *SAS 31*. S. 31–41.
- 2015: Gamla i världen men nya i Sverige. En projektbeskrivning av forskning om invandrade efternamn. I: *Innovationer i namn och namnmönster. Handlingar från NORNA:s 43:e symposium i Halmstad den 6–8 november 2013*. Red.: Emilia Aldrin, Linnea Gustafsson, Maria Löfdahl & Lena Wenner. Uppsala: NORNA-förlaget. (NORNA-rapporter 92.) S. 67–72.
- Göksel, Aslı & Kerslake, Celia, 2005: *Turkish. A comprehensive grammar*. London: Routledge.
- Hagström, Charlotte, 2006: *Man är vad man heter Namn och identitet*. Stockholm: Carlsson.
- Hedblom, Folke, 1984: Svenska personnamn i Amerika. En aktuell forskningsuppgift. I: *SAS 2*. S. 87–105.
- Parkvall, Mikael, 2015: *Sveriges språk i siffror. Vilka språk talas och av hur många?* Stockholm: Språkrådet, Morfem. (Språkrådets skrifter 20.)
- Pullum, Geoffrey P. & Ladusaw, William A., 1996: *Phonetic symbol guide*. 2. ed. Chicago–London: The University of Chicago Press.
- Statistiska centralbyråns namnstatistik: Sök på namn – Hur många heter ...? <http://www.sverigei-siffror.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/namnsok/?Length=5> (sökningar gjorda under våren 2016).

Summary

MÄRIT FRÄNDÉN

‘That’s how we’ve always pronounced it’: On original and adapted pronunciations of some immigrant surnames in Sweden

This is a report on part of an ongoing research project on ‘Surnames in the melting pot’, which is studying how immigrant surnames are affected in speech and writing when they are used in Sweden. The article is based on interviews with 23 informants whose surnames come from Albanian, Finnish, Serbian/Bosnian/Croatian, Turkish and Vietnamese, and deals with pronunciation forms of these names. It emerges that the informants differ widely in their ability to pronounce their surnames in the original manner, that is to say, in a way that is unmarked in the names’ countries of origin. While some name bearers are fluent in the language of the country concerned and well aware of the differences that exist between the original pronunciation and the form most commonly used in Sweden, others may be completely ignorant of the original form. The author discusses how and when the Swedish pronunciation forms arose, which often appears to have been soon after the bearers moved to Sweden. In many cases, the Swedish form is created by removing any diacritics and replacing any special characters with graphically similar Swedish letters, after which the name is pronounced as a Swedish word. Several informants point out that the Swedish form is an imitation of the way Swedes pronounce the name.

Informants who have two pronunciation forms in their repertoire, a Swedified and an original form, represent a phenomenon which I call parallel pronunciations. The interviews show that the name forms used in Sweden are above all the Swedish ones. Informants may comment, for example, that there is no ‘reasonable point’ in using the original form, that the Swedish form is used ‘for simplicity’, or that the original form can result in the name and its bearer being questioned or in the bearer feeling shame at having such a complicated name. The great majority appear to be happy with the Swedish form of their name. Some point out that it would be harder if it was their first name that was given a different pronunciation. One informant expressed the view that acceptance of the Swedish pronunciation had gone hand in hand with accepting a sense of being Swedish, and thus no longer regarding the Swedish pronunciation as a distortion of the original name.

Another question explored was how the informants’ names may end up being pronounced in Sweden in the future. Many informants believe that only the adapted forms will survive in the country, which is a reasonable assumption given their strong dominance. This is illustrated by the comment quoted in the title: ‘That’s how we’ve always pronounced it’, referring not to an original but to a Swedified form. It is noted that the transition to a new pronunciation can be rapid, and that after just a generation or so this new pronunciation may completely prevail.

Förkortningar

AN	= Afdeling for Navneforskning, Nordisk Forskningsinstitut, København	NRA	= Riksarkivet, Oslo
ANF	= Arkiv för nordisk filologi	NRL	= L. Peterson, Nordiskt runnamnslexikon (5, rev. utg., 2007)
APhS	= Acta philologica Scandinavica	NRO	= Norsk riksmålsordbok
AS	= Anthroponymica Suecana	Nä	= Närkes runinskrifter (SRI 14: 1)
BNF	= Beiträge zur Namenforschung	OAU	= Ortnamnsarkivet i Uppsala, SOFI
BSH	= C. G. Styffe, Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver	ODS	= Ordbog over det danske Sprog
BØ	= Bustadnavn i Østfold	OGB	= Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län
DAG	= Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg, SOFI	or.	= original
DAL	= Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund, SOFI	OUÅ	= Ortnamnsällskapets i Uppsala årskrift
DAUM	= Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå, SOFI	Rep	= Repertorium diplomaticum regni Dani- ci mediævalis
DD	= Diplomatarium Danicum	SAOB	= Ordbok över svenska språket utg. av Svenska Akademien
DGP	= Danmarks gamle Personnavne	SAS	= Studia anthroponymica Scandinavica
DI	= Diplomatarium Islandicum	SD	= Svenskt diplomatarium
DN	= Diplomatarium Norvegicum	SDns	= Svenskt diplomatarium [ny serie] från och med år 1401
DR	= Danmarks Runcindskrifter	Sdw	= K. F. Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltids-språket (1884–1918)
DRA	= Rigsarkivet, København	Sdw Suppl.	= K. F. Söderwall, Ordbok över svenska medeltids-språket. Supplement (1925–73)
DS	= Danmarks Stednavne	SkO	= Skånes ortnamn
DSt	= Danske Studier	Sm	= Smålands runinskrifter (SRI 4)
FMU	= Finlands medeltidsurkunder	SMP	= Sveriges medeltida personnamn
FRA	= Riksarkivet, Helsingfors	SMPs	= SMP:s samlingar, Uppsala, SOFI
Fv	= Fornvännen	SMR	= Svenska medeltidsregister 1434–1441
G	= Gotlands runinskrifter (SRI 11–12)	sn	= socken
Gs	= Gästriklands runinskrifter (SRI 15: 1)	SNF	= Studier i nordisk filologi
hd	= härad	SOB	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Blekinge län
KA	= Kammararkivet (i SRA), Stockholm	SOD	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Dalarnas län
KL	= Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid	SOFI	= Institutet för språk och folkminnen
l.	= län	SOH	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län
LB	= M. Lundgren, E. Brate & E. H. Lind, Svenska personnamn från medeltiden (1892–1934)	SOJä	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jämtlands län
Lind	= E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden (1905–15)	SOJö	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Jönköpings län
Lind Bin.	= E. H. Lind, Norsk-isländska personnamn från medeltiden (1920–21)	SOKa	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kalmar län
Lind Suppl.	= E. H. Lind, Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden. Supplementband (1931)	SOKo	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Kopparbergs län
LUP	= L. Peterson, Lexikon över urnordiska personnamn (www.sprakochfolkminnen.se , 2004)	SOL	= Svenskt ortnamnslexikon. Red.: M. Wahlberg (2003)
MM	= Maal og minne	SOSk	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Skaraborgs län
NG	= Norske Gaardnavne	SOU	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Uppsala län
NÍ	= G. Kvaran & S. Jónsson, Nöfn Íslen- dinga (1991)	SOV	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län
NIYR	= Norges innskrifter med de yngre runer	SOVn	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Västmanlands län
NIÆR	= Norges Indskrifter med de ældre Runer	SOVn	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Väster- norrlands län
NK	= Nordisk kultur	SOÅ	= Sydsvenska ortnamnsällskapets års- skrift
NN	= Namn og nemne		
NO	= Norsk ordbok		
NoB	= Namn och bygd		
NPL	= K. Kruken & O. Stemschaug, Norsk per- sonnamnslexikon (3. utg., 2013)		

180 Förkortningar

SOÄ	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvsborgs län	UUB	= Uppsala universitetsbibliotek
SOÖg	= Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Östergötlands län	u.å.	= utan år
SRA	= Riksarkivet, Stockholm	Vg	= Västergötlands runinskrifter (SRI 5)
SRI	= Sveriges runinskrifter	vid.	= vidimation
SRP	= Svenska riks-archivets pergamentsbref	Vr	= Värmlands runinskrifter (SRI 14:2)
SvLm	= Svenska landsmål och svenskt folkliv	Vs	= Västmanlands runinskrifter (SRI 13)
Sö	= Södermanlands runinskrifter (SRI 3)	Ög	= Östergötlands runinskrifter (SRI 2)
U	= Upplands runinskrifter (SRI 6–9)	Öl	= Ölands runinskrifter (SRI 1)
u.d.	= utan dag	ÖNON	= Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Norrbottens län
u.o.	= utan ort	ÖNOV	= Övre Norrlands ortnamn. Ortnamnen i Västerbottens län